

10. Жолтовський П. Художнє життя на Україні в XIV–XVIII ст. К.: Наук. думка, 1973. 132 с.
11. Александрович В. Мистецтво Галицько-Волинської держави. Львів, 1999. 132 с.
12. Mańkowski T. Dawny Lwów jego sztuka i kultura artystyczna. Londyn, 1974.
13. Кіндратюк Б. Церковне дзвоніння в прозових творах письменників Буковини та Галичини кінця XIX – початку XX ст. // Історія релігій в Україні: Праці XI-ї міжнар. наук. конфер. (Львів, 16–19 трав. 2001р.). Львів: Логос, 2001. Кн. II. С. 279–285.

Bohdan Kindratuk

CHURCH BELL AND RINGING STANISLAVOVA IVANO-FRANKIVSKA

Made attempt for the first time to describe church bell and ringing Stanislavova Ivano-Frankivska. Marked prospects of further their studies.

Паталія Толошніак

РОМАН СТАВНИЧИЙ – ПРОВІДНИЙ ДИРИГЕНТ МУЗИЧНО-ХОРОВОГО ТОВАРИСТВА “КОЛОМИЙСЬКИЙ БОЯН”

В історію національної культури другої половини XIX – першої половини XX ст. місто над Прутом Коломия увійшло передусім як важливий культурний центр Галичини, в якому, незважаючи на постійні утиски з боку австро-угорського, а пізніше – польського та німецького урядів, інтенсивно розвивалося музичне і театральне мистецтво, видавнича справа.

Важлива сторінка у розвитку культурного життя Коломиї належить діяльності філії музично-хорового товариства “Львівський Боян” – “Коломийському Бояну”. Створення цього мистецького осередку в Коломійі мало велике значення для розвитку культурного життя міста. Адже члени товариства вели інтенсивну діяльність у сфері музичної освіти, пропаганди української музики, знайомили громадськість міста зі світовими шедеврами музичного мистецтва, залучали до хорового співу широкі верстви населення, організовуючи хори в селах Коломийщини, проводили різноманітні благодійні заходи, влаштовували ювілейні концерти, присвячені діяльності провідних діячів українського мистецтва й літератури. Та найважливішим було те, що “Коломийський Боян” став першим центром згуртування української інтелігенції в місті.

“Коломийський Боян” був заснований 1895 року. В грудні цього ж року було затверджено керівництво товариства, ухвалено статут. Львівська газета “Діло” з приводу створення товариства писала: “Відчувавши потребу заснування в Коломійі руського співацького товариства підписувачі члени-основателі постарались про статут для “Коломийського Бояна”, котрого метою є “шлекання головно русько-національного співу, як хорового як і сольного, а також музики інструментальної. Перші загальні збори товариства відбулись в неділю 15 грудня цього року о

II. Толошніак. Роман Ставничий – провідний диригент музично-хорового товариства “Коломийський Боян”

годині 4-й пополудні в льокалі товариства “Родина” після слідувочої програми:

1. Відкриття зборів і вибори президії їх.

2. Пояснення Статута.

3. Вибір виділу, іменно голови, заступника голови, диригента, секретаря, касира, заступника ділового.

4. Внесення членів” [1].

Головою виділу (правління) обрали радника суду Тита Заячківського, диригентами – о. Теодозія Курп'яка та Г. Савчинську, касиром і бібліотекарем – Пельвецького, писарями – Рудольфа Левицького і Кисілевську [2, с. 90].

Діяльність “Коломийського Бояна” можна поділити на три періоди:

1 – від дня заснування (1895 р.) до початку Першої світової війни;

2 – 20-30-і роки;

3 – відновлення товариства за час Другої світової війни (до 1944 р.).

Першим диригентом “Коломийського Бояна” був о. Теодозій Курп'як, який працював з колективом більше 10 років. У споминах за 1907 р. професор М.Рибчак пише: “Гарний розвій та широку діяльність завдячує товариство головному своєму диригенту о. Теодозію Курп'якові, що від основання аж до цього року трудився невпинно около добра та розвитку товариства” [3]. В період становлення “Бояна” поряд з о. Курп'яком працювали з хором диригентка Г. Савчинська та о. Клим Кульчицький. Після відходу о. Курп'яка на парафію на Тернопільщину хоровим товариством короткий час диригував о. Зенон Кирилович (старший), знаний в Галичині композитор і виконавець на цитрі. Майже 40 років праці віддав товариству відомий на той час в Коломії професор Лев Дольницький, який тривалий час очолював віділ і був учасником хору.

Згодом до диригентського пульта “Коломийського Бояна” стали проф. Д. Николишин, проф. Р. Шипайло, проф. Козак. Кожен з них вклав у мистецьку спадщину Коломії вагомий частку своєї праці, надовго залишившись у пам'яті коломийчан.

Д. Николишин був добре знаний в Галичині як поет, письменник, драматург, автор майже півтора десятка книг, а також власник видавництва “Загальна книгозбірня”. Тривалий час він також провадив хори в коломийському театрі ім. І. Тобілевича та диригував хором жіночої гімназії.

Глибокою панною і доброю пам'яттю згадують коломияни гімназійного професора Р. Шипайла – довголітнього пластуна, сотника Січових стрільців, який був диригентом “Бояна”, вів оркестр у міському театрі ім. І. Котляревського, диригував хором і оркестром чоловічої гімназії, якийсь час опікувався бурсою.

Під час Першої світової війни складна суспільно-політична ситуація стала значною перешкодою для подальшого розвитку українського мистецтва

в Галичині. Після війни в період ЗУНР почалося відродження національної культури. Це сприяло відновленню діяльності багатьох мистецьких організацій. В Коломиї теж були спроби поновити роботу “Бояна”. У лютому 1919 р. відбулися перші повоєнні збори і ренесанс хорového колективу. Але воєнні дії перешкодили відродженню товариства. На початку 20-х років почалося нове відновлення “Коломийського Бояна”. Навколо товариства гуртувалася в основному міська інтелігенція: лікарі, вчителі, інженери, службовці. Особливо діяльну участь брали у ньому музиканти, співаки, диригенти.

Найбільш плідною і багатогранною була діяльність “Коломийського Бояна” у другий період (20-30-і роки). Саме в цей час керівником хору і головою відділу був відомий в Коломиї адвокат та видатний громадський діяч Роман Ставничий. Він став головним натхненником колективу. Все своє життя визначний суспільно-громадський і культурний діяч спрямував на розвиток національної культури і мистецтва. Колишній вчитель Вищого музичного інституту ім. М.Лисенка у Коломиї п.Галина Лагодинська у спогадах пише: “На посту диригента коломийського “Бояна” перетривав до кінця, аж до хвили, коли мусів покинути Коломию. Його праці треба завдячувати те, що коломийський “Боян” став одним з кращих хорів у Галичині...” [4, с. 380]. Роман Ставничий доклав багато праці, щоб піднести майстерність хорového колективу на високий професійний рівень.

Народився Роман Євген Ставничий у 1889 р. у містечку Бережани на Тернопільщині. Батько його, Омелян, вів активну громадсько-просвітницьку діяльність, був директором школи в селі Потуроти поблизу Бережан. Мами Роман майже не пам’ятав. Вона померла, коли хлопчикові виповнилося 7 років.

Освіту Р.Ставничий здобував у Бережанській гімназії. Вже в роки навчання у малого хлопця почав з’являтися інтерес до музичного мистецтва. Проте в той час існувала думка, що заняття музикою – це лише розвага, і займатися нею у фаховому професійному напрямку безперспективно. Тому батько Романа не поділяв захоплення сина, прагнув бачити в ньому серйозну людину, яка з часом здобуде необхідну професію. Та, незважаючи на заборони батька, хлопець продовжував навчатися грі на різних музичних інструментах: гітарі, скрипці.

Під час навчання у гімназії Роман Ставничий проявляє себе талановитим організатором. Він створює мандоліновий оркестр гімназистів і стає його диригентом. Ще будучи гімназистом, Роман виступає як керівник хору і оркестру просвітянської читальні “Надія” в Бережанах. Окрім цього, бере активну участь у гімназійному оркестрі, яким керував учитель музики. В цьому колективі Роман грав на скрипці.

У 1909 р., після закінчення гімназії, Р.Ставничий вступає у Львівський університет на правничий факультет, але не залишає своїх мрій і думок

II. Голошніак. Роман Ставничий – провідний диригент музично-хорового товариства “Коломийський Боян”

про музику. Він паралельно починає навчатись у Вищому музичному інституті ім.М. Лисенка. Але документальних свідчень про закінчення мистецького закладу не збереглося.

Навчання у переважній більшості навчальних закладів Львова того часу проводилось польською мовою, що викликало зрозуміле незадоволення студентської молоді. Студенти-українці Львівського університету, вимагаючи викладання українською мовою, влаштовували страйки, пропускали заняття, ігноруючи попередження викладачів. Це привело до того, що всіх учасників страйків було виключено з університету. Більшість з них продовжувала здобувати освіту в навчальних закладах Чернівців, Кракова та ін.

Романа Ставничого, як одного з учасників страйку, теж було виключено. Продовжувати навчання йому довелось у Чернівецькому університеті. Після одного року навчання Роман повернувся до Львова. Проте навчання в консерваторії не продовжував.

Трагічні події Першої світової війни, з початком якої були припинені заняття, завадили Р.Ставничому завершити навчання на правничому факультеті. Роман був призваний на військову службу в оркестрі, який базувався в Перемишлі.

На той час військові оркестри при сталому складі мали два профілі: вони функціонували як симфонічні і духові. Тому оркестранти австрійської армії повинні були володіти грою на духових і струнних інструментах.

Р.Ставничий у симфонічному оркестрі грав на скрипці, а в духовому – на бубні.

Коли військовий оркестр перебував у Перемишлі, Ставничого з дорученням відправили до військового суду. Там його очікувала несподіванка: він зустрівся зі своїм старшим товаришем з Бережан – Кордубою, який на той час був військовим суддею. Оскільки Ставничий раніше вчився на правничому факультеті, то за сірйяння Кордуби його відкликали з оркестру і призначили на службу до військового суду. Одержавши звання офіцера, Ставничий залишився в Перемишльському суді.

У 1918 році Австро-Угорська імперія розпалася й утворилася ЗУНР (I.XI.1918). Виникла необхідність створення сильної, ефективної регулярної армії. Її сформували з підрозділів УСС і українських відділів австро-угорської армії, Ставничий як підофіцер австрійської армії переходить у Галицьку армію, де теж працює у військовому суді.

Перебуваючи у Перемишлі, Р.Ставничий зустрів свою давню знайому – дочку А. Чайківського, відомого у Бережанах, а потім у Коломиї адвоката і письменника – Марію. З нею Роман товаришував ще з часу навчання в Бережанській гімназії. Вони разом брали активну участь у музичному житті навчального закладу. На той час Марія вчилася у

Череминьському дівочому інституті. Згодом вони одружились і Ставничий залишився в Черемині як офіцер суду Галицької армії.

Внаслідок вимушеного відступу Галицької армії за р. Збруч і падіння влади ЗУНРу Галичина опинилася під польською окупацією. Галицькі війська відступили на Східну Україну і з'єдналися з армією Петлюри, який у 1920 р. підписав Варшавський договір про прилучення Західної України до Польщі. Дві бригади УГА, які раніше перейшли на бік Петлюри, теж були передані полякам і роззброєні. Солдатів відпустили, а старшин кинули в табір полонених у Тухолі. Ставничий як і десятки військових теж потрапив у тухольський табір. Там, незважаючи на тяжкі умови полонених, він організовує хор і невеликий оркестр. Звичайно, концертів колектив не влаштував. Проте твори класиків української музики та українські народні пісні, які звучали на імprovізованих репетиціях-концертах, привертати увагу поляків, що збиралися біля табору. Вони з великою цікавістю слухали пісні, які виконував колектив. У його репертуарі були твори С.Воробкевича, М.Лисенка. Діяльність хору і оркестру не тривала довго, бо у 1920 р. у зв'язку зі зміною політичної ситуації всіх полонених поляки поступово звільнили. Ставничий вирішує поїхати у Коломию, де працював батько його дружини.

Місто на той час досягло високого культурного рівня. Тут розвивалась освіта, образотворче і театральне мистецтво, діяли гімназії, промислові школи, працювали друкарні [5].

Ставничий влаштується в адвокатську контору А.Чайківського конценіентом (помічником) і разом з Романом Рубінгером відновлює діяльність колись добре знаного в Коломиї хору товариства "Боян". До складу новоствореного колективу ввійшли любителі хорového співу та відомі у Галичині і за її межами співаки. Поруч з місцевими виконавцями основного складу в програмах "Коломийського Бояна" досить часто виступали світові знаменитості – музиканти та виконавці: Михайло Голинський, Софія Ковбуз, Іванна Синенька-Іваницька, Юрій Стецюк, Роман Сімович, Олекса Скалозуб, Юліан Генік-Березовський, Михайло Дуда та багато інших [1, с. 90].

Багато праці у відродження "Бояна" вклала і дружина Р.Ставничого. Вона не лише була концертмейстером хорového товариства, а й брала активну участь у культурно-просвітницькій діяльності "Коломийського Бояна".

Основною діяльністю хорového товариства була концертна. Товариство часто влаштувало благодинні концерти для оплати навчання талановитої молоді та допомоги сиротам. Надзвичайної популярності набули виступи співацьких гуртів "Коломийського Бояна" так званих "дванадцятки" і "піснадцятки". Ці невеличкі колективи гастролювали в містечках і селах Покуття. Особливої уваги заслуговують концерти та

II. Толошніак. Роман Ставничий – провідний диригент музично-хорового товариства “Коломийський Боян”

пам’ятні вечори, присвячені Т.Шевченку. Адже одним з головних завдань “Бояна” було влаштування Шевченківських свят. Зnamenним є те, що свою творчу діяльність товариство розпочало участю в Шевченківському концерті (1896 р.). Концерти, присвячені Кобзарю, займають найважливіше місце в мистецькій спадщині колективу. Програма цих виступів була надзвичайно різноманітною і різножанровою. Під час імпрез звучали сольні та інструментальні номери, хорові твори, вірші Кобзаря, а незмінним диригентом цих концертів був Роман Ставничий.

Упродовж багатьох років Ставничий був головним диригентом хорового колективу “Бояна”, але у зв’язку з вирішенням особистих питань він на деякий час припинив свою диригентську діяльність. У період його відсутності хором товариства керував професор гімназії Роман Шинайло.

Перша світова війна стала на перешкоді завершення Ставничим юридичної освіти, відсутність якої обмежувала поле діяльності правника. Для отримання диплома йому необхідно було завершити навчання – здати випускні екзамени. З цією метою Ставничий їде до Перемишльської гімназії, де працює його брат. Там упродовж трьох місяців готується до екзаменів, успішно складає їх і одержує право повної адвокатської практики.

Повернувшись у Коломию, він відновлює диригентську діяльність і продовжує керувати хором товариства “Коломийський Боян”. Окрім того, Р.Ставничий розпочинає викладацько-виховну роботу. Як добрий скрипаль дає приватні уроки гри на інструменті. Практика приватної музично-педагогічної діяльності була досить популярною серед виконавців того часу і пояснюється відсутністю освітніх музичних закладів. Для створення умов розвитку професійної музичної освіти з ініціативи Р.Ставничого і Р.Рубінгера у Коломії розпочинає свою роботу музичне товариство ім. М.Лисенка, на зразок вже існуючого у Львові. Згодом товариство, головою якого було обрано Р.Ставничого, сіриє відкриттю у Коломії філії Вищого музичного інституту ім. М.Лисенка (директор Р.Рубінгер). У цьому навчальному закладі Роман Ставничий продовжує свою професійну музично-педагогічну діяльність. Він не лише був учителем у музичній школі при товаристві ім. Лисенка, а й викладав на щорічних зимових курсах диригентів сільських хорів при читальнях “Просвіта” в Коломії.

Викладацька робота поряд з керуванням хоровим товариством стала ще однією важливою ділянкою його творчої справи.

Ставничий надавав значну допомогу різним хоровим колективам Коломії: був організатором хору товариства “Взаємна поміч українського вчителства”, який на одному з конкурсів хорової музики у Львові зайняв перше місце; став засновником і диригентом чоловічого хору спортивного товариства “Сокіл”; допоміг зібрати кошти на придбання інструментів для духового оркестру цього товариства.

У 1939 р., коли на західноукраїнські землі прийшла радянська влада, багато мистецьких установ припинили своє існування. І оскільки було заборонене функціонування українських організацій і товариств, “Коломийський Боян” теж припинив свою діяльність.

Згодом почалася Друга світова війна. На початок липня 1941 р. територія Станіславщини була окупована німецькими військами. Після відходу Червоної Армії в Коломию ввійшли мадярські війська. Воякам було байдуже, що відбувалось у суспільному житті міста. Вони не втручалися в цивільні справи [6]. Тому ОУН вдалось організувати українську адміністрацію Коломийського повіту (староста А.Княжинський). У місті тоді панував страшенний безлад. Княжинський звернувся за допомогою до Р.Ставничого, попросивши стати його секретарем, а також радником з юридичних питань, щоб розпорядження, які видавались адміністрацією, не суперечили законам.

Однак українське адміністрування тривало недовго, бо після мадяр у Коломию прийшла німецька влада, яка організувала губернаторство зі своїм губернатором. Місто стало підпорядковуватись німецькій адміністрації. Українська управа зникла.

З приходом німецької армії культурне життя занепало. Німці проводили арешти активних громадських діячів. У 1942 р. під час Різдвяних свят, коли хористи ходили з масовою колядою, було арештовано більшість учасників “Бояна” і хор припинив своє існування. Ця подія вплинула на рішення Р.Ставничого виїхати за кордон. 1944 року він разом з дружиною виїжджає до Німеччини.

Перебуваючи на чужині, Ставничий не припиняє диригентської діяльності. Він створює хоровий колектив з українських емігрантів.

У 1947 р. Ставничий переїжджає до Америки, де продовжує організаторсько-виконавську діяльність – стає ініціатором створення хору українців у м. Буффало (США). Збереглися фотографії виступу хору діаспори у 1956 р. До останніх днів життя не розлучався Роман Ставничий з музикою. Адже саме пісня допомагала українцям гуртуватись на чужині.

Помер видатний громадський діяч і талановитий митець 14 вересня 1959 р. За час своєї творчої діяльності як в Україні, так і за її межами Роман Ставничий був ініціатором музичних імпрез, концертів, ювілеїв. Надзвичайно великий його внесок у розвиток професійної музичної освіти. Він один з фундаторів першої музичної школи в Коломиї, філії Вищого музичного інституту ім.М.Лисенка. Ставничий був засновником і диригентом багатьох хорових колективів, з його ім'ям тісно пов'язаний найбільш яскравий період діяльності музично-хорового товариства “Коломийський Боян”. Він прагнув залучити до музичного мистецтва широкі кола населення, пропагував зарубіжну класичну музику і твори українських

композиторів, з надзвичайною пошаною ставився до народної пісні. Роман Ставничий належить до тієї частини інтелігенції, яка за будь-яких обставин залишалася вірною рідній землі – Україні.

1. Діло. Львів, 1985. 21 груд.
2. Андрушич С. Боян // Енциклопедія Коломийчини. Коломия: ВІК, 1998. Зм.2. С.89-91.
3. Ілюстрований музичний календар на рік звичайний 1904-1906. Львів: НТШ
4. Лагодінська-Залеська Г. З музичного життя в Коломій // Над Прутом у лузі. Коломия у спогадах. Торонто: Срібна Сурма, 1962. С.371-382.
5. Грабовецький В. Історія Коломиї з найдавніших часів до початку XX ст. Ч.1. Коломия: ВІК, 1966
6. Кутузяк М. Галичина: сторінки історії. – Івано-Франківськ, 1993. ✓

Natalia Toloshniak

ROMAN STAVNYCHYY A LEADING CONDUCTOR OF MUSIC-CHOIR SOCIETY "KOLOMYISKYY BOYAN"

This article is about the history and the sphere of activity of the music-choir society "Kolomyiskyy Boyan". A special attention is devoted to the analysis of the life and creative talent of the leading conductor of the choir "Kolomyiskyy Boyan", Roman Stavnichyy (1889-1959), who was at the same time a famous lawyer in Kolomyia, and distinguished public figure.

Наталія Никорак

ТВОРЧА ТА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯРОСЛАВА ЯРОСЛАВЕНКА

Кінець XIX – початок XX століття можна охарактеризувати як один з найважливіших етапів у розвитку української музики у Галичині. Адже на цей час припадає піднесення суспільно-культурного життя: виникнення численних музичних товариств, різноманітних хорових та театральних колективів, спеціальних музичних навчальних закладів; відбувається становлення виконавської школи, поживається театральне життя. Однією з основних рис цього періоду було те, що музична культура розвивалася у двох напрямках. З одного боку, постала плеяда композиторів-професіоналів, які здобули музичну освіту у вітчизняних та зарубіжних вищих професійних музичних навчальних закладах (Львів, Прага, Відень, Ляйпціг). До них належать Микола Колесса, Василь Барвінський, Станіслав Людкевич, Борис Кудрик. Але поруч з ними на теренах української музики діяли митці-аматори о.П.Бажанський, о.М.Конко, М.Кумановський, Г.Топольницький, Я.Лопатинський, які отримали інший професійний фах, але значною мірою спричинилися до розвитку української музичної культури. Серед них вагоме місце належить композитору Ярославу Ярославенку.